

APPENDIX

TOMI DECIMI

OPERUM S. AUGUSTINI

HIPPONENSIS EPISCOPI

IN TRES PARTES DIVISA.

Prima parte continentur subdittia opuscula, scilicet :

**HYPOMNÉSTICON, SEU LIBRI VULGO HYPOGNOSTICON ; LIBER DE PRÆDESTINATIONE ET GRATIA ;
LIBELLUS DE PRÆDESTINATIONE DEI.**

Secunda parte,

VARIA SCRIPTA ET MONUMENTA AD PELAGIANAM HISTORIAM PERTINENTIA.

Tertia parte,

**PROSPERI AQUITANI PRO AUGUSTINO CONTRA INIQUOS DOCTRINÆ IPSIUS DE GRATIA
ET PRÆDESTINATIONE REPREHENSORES APOLOGETICA OPUSCULA, NECNON
EJUSDEM PROSPERI LIBER SENTENTIARUM EX AUGUSTINO.**

Appendicis

PARS PRIMA,

CONTINENS OPUSCULA QUÆDAM SUBDITTIA.

ADMONITIO IN HYPOMNESTICON.

Hoc opus in exemplaribus excusis distribuitur in sex libros, qui vulgo inscribuntur Ἰπομνηστικόν, id est, Subnotationum libri : quorum videlicet quinque priores contra quinque Pelagianorum dogmata singulas responsiones exhibent subnotatas. Verum in præfatione ab ipso auctore, atque a veteribus etiam qui id citant, vocatur Ἰπομνηστικόν, quasi dicas Commonitoria, sive, ut ipsi veteres interpretantur, Memoratorium : quod auctoris consilium fuisse istud videatur, ut Ecclesiæ catholicæ contra Pelagianos doctrinam, memorie juvandæ causa, compendio traderet : nam *confidens*, inquit, *his respondendum*, tanquam Ἰπομνηστικόν, abbreviatum hunc *facere libellum curavi*. In Sorbonico tamen codice et recentioribus aliquot manuscriptis appellatur *Liber Hypognosticon Augustini* : atque iidem isti recentiores manuscripti sextum librum, qui de prædestinatione est, prioribus quinque libris non adjungunt. In antiquioribus porro manuscriptis, scilicet Remigiano auctorum fere nongentorum, Germanensi, et aliis, titulus operi præfixus est, *Responsiones sancti Augustini contra Pelagianos et Cælestianos*. Postque librum primum in hisce codicibus legitur, *Explicit responsio prima. Incipit responsio secunda*. Post secundum, *Finis responsio secunda. Incipit responsio tertia*. Et similiter post singulos libros usque ad quintum, quo nimirum finito subjicitur, *Explicit responsio quinta. Incipit de Prædestinatione disputatio contra eosdem* : qui est liber vulgo sextus Hypognosticon. Hunc sextum librum solum ac seorsim a quinque aliis exhibent Victorini quidam codices, cum hæc inscriptione, *Disputatio Augustini de prædestinatione contra Pelagianos*. Germanensis quoque longe antiquior codex eum continet sic prænotatum, *Incipit de Prædestinationibus adversum Cælestium beati Augustini : et primo sublato xer. u. incipientem ab istis verbis, Addere etiam quam maxime huic operi oportet*. Quo quidem in codice liber ille sextus subjicitur excerptis quibusdam ex Tychonio Donatista : at Hincmarus archiepiscopus Remensis in libro de Prædestinatione, capite primo, significat visum sibi codicem, in quo post opus de Octo Questionibus Dukitii subiungebatur.

Cæterum quod ad nomen Augustini spectat, id omnino aberat ab antiquissimo hujus operis exemplari Corbeiensi. Augustino tamen olim tributum opus reperitur a scriptoribus noni sæculi : quos inter Hincmarus in epistola ad Amolonem et Ecclesiam Lugdunensem de Gotteschalco scripta, dicit Augustinum, « postquam de Libero Arbitrio, et de Correptione et Gratia, et de Perfectione justitiæ hominis, et de Prædestinatione Sanctorum ad Prosperum et Hilarium, ubi nihil de prædestinatione reproborum, sed de prædestinatione sanctorum dixit, multis postulantis scripserat, librum Hypognosticon adversus Cælestium et Pelagium scripsisse de quinque questionibus, et his sextam loco retractationis superaddidisse de prædestinatione, ubi se excusat non eo sensu dixisse, nec intelligi velle prædestinatos ad interitum, sed in iniquitate vel impietate perseverantibus pœnam esse prædestinatam. »

Hincmarum Remigius archiepiscopus et Ecclesia Lugdunensis in libro de tribus Epistolis, capite trigesimo quinto, refellit in hæc verba : « Adjungit etiam rem novam, et neque ex lectione, neque ex veraci aliqua traditione nobis hæcenus compertam : quod scilicet beatus Augustinus post omnes libros suos scripserit quemdam libellum, quem graeco vocabulo Ἰπομνηστικόν nominat, quod latine Memoratorium interpretatur ; in quo

de quinque questionibus contra Pelagianum et Coelestium disputaverit; et quicquid in præcedentibus libris de prædestinatione divina erga damnationem reproborum dixerat, non ita se dixisse, ut ab omnibus dixisse cognoscitur et intelligitur; sed alio absurdissimo et inconvenientissimo sensu; ut per hoc quod dixit impios ad interitum prædestinatos, noluerit intelligi ipsos impios ad interitum prædestinatos, sed, quod nemo credere aut suspicari posset, potnam eis intelligi voluerit esse prædestinatam, etc. Quis talem absurditatem, imo insaniam ferre possit? Nos enim manifeste novimus, quia quando libros Retractorum jam senex et morti vicinus scripsit, in quibus omnes præcedentes libros suos diligenter et fideliter retractavit, nequaquam adhuc istum libellum scripserat: quia si scripsisset, utique inter alios etiam ejus mentionem fecisset. Manifestum etiam videtur, quia post ejus obitum, quando vitam ipsius et catalogum, non solum librorum ejus, sed etiam tractatum ad populum, et epistolarum ad diversos, quidam sanctus episcopus et alumnus ejus (a) diligentissime recensuit et descripsit, necdum istum libellum scripserat beatus Augustinus: si enim scripsisset, utique tanquam præcipue necessarium inter alios annumerari et memoriam commendari potuisset. Quod si aliquis ex Ecclesie rectoribus, qui post ejus obitum exstiterunt, simpliciter eum ex titulo qui a sancti Augustini nomine inscriptus est, non considerata diligentius ratione, nec aliqua necessitate ut id faceret compellente, ipsius eum esse credidit, cujus in fronte nomen invenit; quid hoc præjudicat veritati, quæ diligenter inquisita et inventa nullum super hac re errare permittit?... Nam et ipse supra memoratus libellus manifestissimis indicibus non se sancti Augustini esse aperte ostendit: quia nec præfationem aliquam in initio sui gerit, ubi se ab aliquibus rogatum, vel sibi necessario visum, ut de tali re, id est, prædestinationis verbo in suis libris corrigendo, sive aliter exponendo aliquid novum operi scriberet, significasse inveniatur (b). Nec ulla talis necessitas exstitisse cognoscitur, ut de illis quinque questionibus, de quibus tam multa, et tam multipliciter in libris præcedentibus disputaverat, iterum novo opere disputare cogatur. Sed et ipse sermo ab eloquio sancti Augustini multum discrepat. Et sensus ab illius sensu non parum inferior habetur. Et modestia atque humilitas morum et sermonum ejus non ibi servatur. Et testimoniis ex hebraica translatione, quam beatus Hieronymus edidit, præter ejus consuetudinem contra illos hæreticos utitur: quod ille ex antiqua potius editione facere consuevit. Et prorsus de tanto viro sentire indignum est, verbum et sensum prædestinationis, quem omni tempore in suis scriptis et prædicationibus tenuit et commendavit, et quam in libris Retractorum, nequaquam reprehendendo, utique approbavit, in hoc libello evacuare et destruere inveniatur, ut jam ex hujusmodi occasione, nec Retractorum ejus fides adhibenda videatur. Unde magis credibile est, quod non parvo spatio post ejus obitum a quodam alio scriptus sit, et magna ex parte juxta modum et formam sensuum ejus contra Pelagianos et Coelestianos hæreticos de illis quinque periculosis eorum questionibus breviter collectus atque digestus: et quia auctor ejus, ipsius beati Augustini sensus brevi isto opusculo velut in unum collegisse et explicuisse videtur, ideo ipsi opusculo nomen S. Augustini in titulo præferre voluerit.... velut si eundem libellum latine Memoratorium sancti Augustini appellare voluisset, nihil utique aliud intelligeretur, nisi quia illud quod ab eo sparsim et multipliciter fuerat disputatum, breviter et velut sub uno aspectu positum memoriam commendaret. » Et in libro de tenenda Scripturæ veritate, capite nono, ad auctoritatem libri Hypognostici respondens ait: « Manifestissime prædicti Doctoris sensibus, imo catholica sinceritati probatur adversus, nec ipso stilo ullatenus eum ejus eloquio consonat. » Eisdem argumentis utitur Prædientius episcopus Tricassinus contra Joannem Scotum, libro de Prædestinatione, capite decimo quarto, ubi librum Hypognosticon præbat non esse Augustini.

Joannes Garnerius ad Mercatoris opuscula, dissertatione sexta, de scriptis adversus hæresim Pelagianam, conjectando pronuntiat, Sixtum presbyterum Romanum, qui Coelestino in Sedem apostolicam successit, verum auctorem esse librorum Hypognosticon. Ipsi Mercatori facilis adjudicabit, quisquis non modo cum Garnerio animadverterit, suis Mercatore opusculis insignioribus contra Pelagianos titulum eundem fecisse, alteri scilicet Subnotationum libro, alteri autem Commonitorio auctupato; sed illud etiam observavit, quod in Epistola centesima nonagesima tertia (tum a Garnerio, cum de auctore Hypognosticon quæreret, nondum visa) rescribit Augustinus ad Mercatorem, capite primo, se nimirum cum ejus litteris accepisset et alium ipsius adversus novos hæreticos Pelagianos librum, refertum sanctarum testimoniarum. Istum tamen Mercatoris librum ab Augustino laudatum, quo minus continuo pronuntiemus asseveranter ipsum esse Hypognosticon, moram injicit stiles, et dicendi ratio, quam in Hypognostico non eandem plane atque in aliis Mercatoris indubitatis opusculis deprehendimus.

Comparavimus eas omnes editiones initio Retr. et Confess., tom. 1, memoratas. M.

(a) Possidius.

(b) De libro sexto loquitur, vel opus non negat carere omni præfatione, sed tali, qua significet Augustinus retractandum a se esse quod de prædestinatione reproborum dixisset.

HYPOMNESTICON

CONTRA PELAGIANOS ET COELESTIANOS,

VULGO

LIBRI HYPOGNOSTICON.

Præfatio.

1. Adversarii catholice fidei, dum contra regulam veritatis diabolicis armis pugnare nituntur, nos sollicitudine repugnandi faciunt cautiore; se vero decipiunt, antequam nostrorum valeant aliquem vulnerare. Cum enim cuncti evacuare thesauros fidei conantur,

spe fidei vacuati, faciunt plenitudine fidei Ecclesiam⁹ opitulante Dei gratia gloriari; et dum in hypocritis

⁹ sic plerique manuscripti. Editi autem, plenitudinem fidei Ecclesie, etc.